

קריאות פסח עח

דקדוקי קריאה והדרכה לקורא בקריאות חג הפסח החל ממגילת שיר השירים

שיר השירים

אין לעשות ניגון של סיום הספר בסוף כל פרק, לחלוקה הנוצרית לפרקים בתנ"ך אין כל משמעות לגבי קריאתנו.

א ב כִּי-טוֹבִים דְּדִיךְ מִיָּין: הטיפחא במילה דְּדִיךְ

א ד מְשַׁכְנִי אֶחָרִיד נְרוּצָה: הנ"ן דגושה מדין אתי מרחיק (=בא מרחוק) אע"פ שהנ"ן אינה

מוטעמת, טעם טפחא בתיבת מְשַׁכְנִי

א ז שְׁאֵהָבָה: מקרה נדיר של טעם ואחריו געיא והטעמה במקום העיקרי¹, מלרע. שְׁלֵמָה: ש"ן

פתוחה, הטעם במ"ם מלרע. כְּעֵטִיָּה: הטי"ת בשווא נע

א ח בְּעֵקֶבֶי: הקו"ף רפויה ובשוא נח אין בה דגש לתפארת הקריאה כפי שיש במקומות דומים

א ט בְּרַכְבִּי: הבי"ת השניה רפויה. רְעִיתִי: העי"ן בשוא נח לא בחטף

א טז אָף-עֲרִשְׁנוּ: ש"ן שמאלית

א יז רְחִיטְנוּ כתיב, קרי: רְהִיטְנוּ והר"ש בפתח

ב ה הִיָּין: היר"ד קמוצה בזקף

ב ז וְאִם-תִּעֲוֲרֶרְוּ: העי"ן במרכא² לא בגעיא. הר"ש בשווא נע ואין לקרוא בחטף כפי שמופיע בחלק מהדפוסים, כן הדבר גם בהמשך

ב י וְאָמַר לִי: טעם נסוג אחר לאל"ף

ב יא הִסְתָּנוּ: הסמ"ך בשוא נע עקב הדגש, בעיקר צריכים להיזהר הקוראים תי"ו רפויה

כסמ"ך. הִלָּךְ לוֹ: אין טעם נסוג אחר

ב יג נִתְּנוּ רִיחַ: טעם נסוג אחר לנ"ן הראשונה

ב טו אֶחָזוּ-לָנוּ: העמדה קלה באל"ף בגלל הגעיה שם. סְמָדָר: הדלי"ת פתוחה, הקורא בקמץ משתבש

ב יז וְנָסוּ: הטעם בנ"ן, לא בסמ"ך. עַל-הָרִי בְּתָר: הטעם נסוג לה"א

ג א אֵת שְׁאֵהָבָה נִפְשִׁי: יש לשים לב כי הטעמים במילים האלה מתחלפים

ג ב וְאֶסֶבְבָּה: הוי"ו בפתח לא בקמץ, בי"ת ראשונה בשווא ולא בחטף כפי שמופיע בחלק

מהדפוסים וכן הדבר גם בהמשך. אֶבְקָשָׁה: הקו"ף ללא דגש ועל כן היא בשוא נח

ג ד עַד-שֶׁהֵבִיאֲתִיו: הטעמה משנית בש"ן והאל"ף כלל אינה נשמעת

ג ה וְאִם-תִּעֲוֲרֶרְוּ: כאן העי"ן ללא ספק במרכא, כך הוא בכתר ארם צובא ובכתבי היד

ג ו כְּתִימְרוֹת: המ"ם בשווא נע ולא בחטף

¹ מועתק מכא"צ.

² כך נראה לקרוא בכא"צ וכך ברור בכ"י לנינגרד וששון. ועיין בקובץ סז, ובמצוין על ג ה

ג ז	שְׁלֹשְׁלֹמָה: מילה אחת, למ"ד דגושה בחירק
ג ח	אַחֲזִי חֶרֶב: טעם נסוג אחור לחי"ת (בתיבה הראשונה)
ג ט	עָשָׂה לֹא: טעם נסוג אחור לעי"ן
ג י	עָשָׂה כֶּסֶף: טעם נסוג אחור לעי"ן
ג יא	צִאָּנָה וְרִאֲיָנָה: הרי"ש בשוא נח, אע"פ שיש געיא בוי"ו לפניו. בְּעֵטְרָה: הבי"ת בקמץ
ד א	שְׁעָרָךְ: שי"ן שמאלית והעי"ן בשוא נח
ד ב	מִן-הֶרְחָצָה: הרי"ש בפתח והחי"ת בשוא נח
ד ג	מִבְּעַד: הבי"ת פתוחה ומוטעמת ³
ד ה	תִּאֲוֹמִי צְבִיָּה: לא להחליף עם תִּאֲמִי צְבִיָּה לקמן ז ד
ד ו	אֶלְךָ לִי: הטעם נסוג לאל"ף ותנועת הלמ"ד נתקצרה לסגול
ד י	מֶה-יָפוּ: במלרע
ד יא	שְׁלֹמֹתֶיךָ: שי"ן שמאלית
יג-יד	עִם פְּרִי מִגְדִּים' עִם כָּל-עֵצֵי לְבוֹנָה' עִם כָּל-רֵאשֵׁי בְּשָׂמִים': טעם טפחא בתיבת 'עִם'
ד יד	וְאֶהְלוֹת: להקפיד על הניקוד הנכון: וי"ו בפתח, אל"ף בחטף-פתח, ה"א בקמץ
ד טו	מַעֲיֵן: העי"ן בשווא נח ולא בפתח
ה ב	שִׂרְאֲשִׁי: דגש חזק ברי"ש ⁴ . רִסְיִסִי לִילָה: טעם נסוג אחור לסמ"ך הראשונה
ה ג	פִּשְׁטָתִי: הטי"ת בשווא נח על אף הקושי. אֵיכָכָה: מלעיל ⁵ . אֵיכָכָה אֶטְנַפֵּם: יש להקפיד על הפרדת התיבות
ה יב	עַל-אַפְיָקִי מִים: טעם נסוג אחור לפ"א. בְּחֻלָּב: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול להבדיל בין מיודע ללא מיודע שאז היה מנוקד בשווא
ה יג	מְרַקְחִים: יש להיזהר משיכול אותיות, אין לקרא 'מרחקים'
ה טו	עַמּוּדֵי שֵׁשׁ: טעם נסוג אחור למ"ם
ה טז	חֹבֹל מִמֶּתֶקִים המ"ם בשוא נח אע"פ שיש געיא במ"ם שלפניה, עם זאת הת"ו רפויה
ו ד	כַּנְדָּגְלוֹת לבטא מילה זו נכונה (דלי"ת לפני גימ"ל), יש להיזהר משיכול אותיות, דג-גד
ו ה	הִסְבִּי הבי"ת דגושה. שֶׁהֵם: הטעמה משנית בשי"ן
ו י	הַנִּשְׁקָפָה: במלרע!
ו יא	הַפְּרָחָה: ה"א השאלה מנוקדת בחטף פתח ולכן הפ"א אחריה רפה, הרי"ש בשווא נע
ז ב	אֶמֶן: האל"ף בקמץ קטן

³ לא להחליף עם בְּעֵד הַחֲלוֹן של אם סיסרא!

⁴ אחד המקומות הבודדים במקרא בהם ניתן למצוא דגש באות רי"ש

⁵ בניגוד למגילת אסתר ששם הטעם מלרע (גם כאן וגם שם שתי המילים באותו פסוק, ואין הן מופיעות עוד במקרא!)

ז ג שָׁרָרָךְ: השי"ן בקמץ חטוף (קטן) הר"ש בשוא נח⁶

ז ה תִּאֲמִי צְבִיָּה: הת"ו בקמץ רחב (קמץ בהברה פתוחה) האל"ף בחטף קמץ הנקרא ברוב המקומות כחולם. לא להחליף עם תִּאֲמִי צְבִיָּה לעיל ד ה

ז ח לֹא־שָׁפְלוֹת: האל"ף פתוחה, הכ"ף בחולם

ז ט וַיְהִי-נָא: הוא"ו בשווא. כֹּאֲשֶׁפְלוֹת: כאן האל"ף סגולה והכ"ף בשווא נע להבדילו מהפסוק הקודם בחולם⁷

ז יד נִתְּנוּ-רֵיחַ: העמדה קלה בנ"ן בגלל הגעיה שם, והשוא בתי"ו, נע

ח א אֶשְׁקֶךָ: השי"ן בדגש ובקמץ רחב הקו"ף בשוא נע, מלשון נשיקה. יש להיזהר מהצורה הדומה בפסוק הבא אֶשְׁקֶךָ, מלשון השקיה

ח ב אֲנִהְיֶה: הה"א בקמץ רחב הגימ"ל בשוא נע. מִיָּיִן הֶרְקַח: לא מִיָּיִן

ח ג וְמֵה-תַּעֲרָרוּ: גם כאן העי"ן במרכא ולא בגעיא⁸, ריש ראשונה בשוא נע

ח ה חֲבַלְתֶּךָ אִמְךָ: הלמ"ד בפתח ומוטעמת (מלעיל), הת"ו אחריה בשווא נח. יִלְדֶּתְךָ: הדל"ת פתוחה ומוטעמת (מלעיל), הת"ו אחריה בשווא נח

ח ו רִשְׁפֵּיהָ רִשְׁפֵּי: פ"א ראשונה רפה והשנייה בדגש קל. שְׁלֵהֲבַתֶּיהָ: מילה אחת, הה"א הראשונה במרכא כטעם משנה, הה"א השנייה ללא מפיק

ח ז בְּאֵהָבָה: הבי"ת הראשונה בקמץ מראה על יידוע

ח ט טִירַת כֶּסֶף: טעם נסוג אחור לטי"ת

ח י כְּמוֹצֵאת שָׁלוֹם: הצד"י בשוא נע והאל"ף בצירי: לא כְּמוֹצֵת

ח יא יָבֹא בְּפָרִיז: הבית דגושה בגלל הפ"א הבאה אחריה⁹

ח יב לְנֹטְרִים: הלמ"ד בשוא

ח יד וְדִמָּה-לָךְ: הדלית בשוא נע¹⁰

קריאת יום טוב ראשון של פסח
שמות יב:

כא מִשְׁכּוֹ: למרות הגעיא במ"ם השי"ן בשוא נח¹¹

יב כב אֲשֶׁר-בִּסְף: כאן בסגול הסמ"ך פתוחה; אֲשֶׁר בִּסְף כאן באתנח הסמ"ך קמוצה

יב כז בְּנִגְפּוֹ: הנ"ן בקמץ קטן, גימ"ל בשווא נח ופ"ה בדגש קל

⁶ המציינים שוא נע משבשים שיבוש חמור!

⁷ בגלל צורת הנסמך.

⁸ כא"צ לא הגיע לידינו, אבל כך בששון ובלנינגרד. גם דומה לשני המקומות הקודמים במגילה ב ז; ג ה.

⁹ נשנן בזה את כלל אחד ממבטלי יה"א. כידוע אותיות בג"ד כפ"ת בראש המילה דגושות בדגש קל. אם המילה לפנייה מסתיימת בהברה פתוחה לרוב אחרי אותיות יה"א (אהר"י) הדגש נשמט. יש חריגים שבהם הדגש מתקיים בכל זאת. אחד החריגים מכונה "אותיות צבוחות". כלומר כאשר האותיות בי"ת או כ"ף בשמשן כאותיות שימוש מנוקדות בשווא ואחריהן אותה אות [בְּבִיתְךָ, כָּלִל] ולעיתים גם אות מאותו מוצא כמו בי"ת ואחריה פ"א – הדגש נשאר.

הערה, תי"ו של עתיד נשארת ללא דגש גם כשהיא לפני תי"ו; בי"ת לפני מ"ם נשארת רפויה, וכן כ"ף לפני יו"ד וקו"ף.

¹⁰ המנחת שי מעיד על כ"י שבהם יש חטף פתח בדל"ת.

¹¹ ישנן דעות חלוקות בעניין זה, גם בקרב התימנים וגם הטוניסאים המסורת מורה על הנעת השווא. אבל הכרענו לפי מה שבידינו שלגעיית זו אין כוח להניע את השווא שאחריה.

יב לז מִרְעָמָסֶס: רי"ש פתוחה עי"ן בשוא

יב לט כִּי לֹא חָמֵץ: תיבות כִּי ו לֹא במונח, אין לקראתן כאילו הן מוקפות

לְהִתְמַהֲמֶה: כל אותיות הה"א מבוטאות ואינן נחות. הה"א האמצעית נקראת כמפיק בסוף מילה; הה"א האחרונה בפתח גנובה, כלומר אל"ף (אשכנזים), או יו"ד (עדות המזרח) פתוחה לפני ה"א מופקת: אֶה או יֶה

יב מא יִצְאָו: היר"ד במרכא לא בגעיא (המילה מוטעמת מלרע כמובן, באל"ף)

הפטרת ראשון של פסח יהושוע ה:

ב חֲרָבוֹת: הר"ש בשוא נח אע"פ שהח"ל"ת בגעיא. וכן בפסוק הבא

ו לָתֵת לָנוּ: הטעם נסוג ללמ"ד והת"ו בסגול

ז לֹא-מָלוּ: הטעם במ"ם מלעיל

ט גְּלוֹתֵי: הטעם בלמ"ד מלעיל

יב וְלֹא-הָיָה עוֹד: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה

יד עֲתָה בָּאתִי: אין טעם נסוג אחור

יום שני של פסח, יום ראשון של חוה"מ, יו"ט שני של גלויות ויקרא כב:

לג וְנִקְדַּשְׁתִּי הטעם בת"ו מלרע

כג ב דִּבְרָ: ארבע פעמים מופיעה התיבה 'דבר' לאורך קריאה זו: בפעמיים הראשונות מוטעם בגרשיים ובפעמיים האחרונות בתביר. מְקַרְאֵי קֹדֶשׁ: הטעם לא נסוג, ולכן מקום הטעם ברי"ש. כן הדבר גם בהמשך הפרשה

כג ג תַּעֲשֶׂה: העמדה קלה בת"ו שלא יישמע כפתח

כג יז מְמוֹשְׁבְּתֵיכֶם: טעם קדמא מעל הבי"ת, ככלל, תיבה זו תמיד תבוא בהטעמה משנית בהברה זו. תִּבְיָאוּ: דגש חזק באל"ף. שְׂתִימִם: בחלק מהדפוסים מוטעם בטעם יתיב ובחלקם בפשטא

כג כב וּבְקֶצֶרְכֶם: הבי"ת בשווא נח למרות הגעיה בוי"ו. לְעֹנִי: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע

כג כז בְּעֶשְׂוֹר: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע

כג ל וְהֶאֱבַדְתִּי הטעם בת"ו מלרע. העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת האל"ף שלאחריה

כג לב שִׁבְתְּכֶם: הת"ו בשוא נע

כג לח שִׁבְתָּתָהּ' וּמִלֶּבֶד מִתְּנוּתֵיכֶם וּמִלֶּבֶד... וּמִלֶּבֶד כָּל-נִדְבְּתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּתְּנוּ: כל הדגושות בתוך המילה בשוא נע

כג לט בְּאַסְפְּכֶם: האל"ף בקמץ קטן

הפטרת יו"ט שני של פסח לבני ישראל אשר עדיין לא עלו ארצה ישראל, מלכים ב כג:

כדי להבין נכונה את דברי ההפטרה יש לקרוא את הפרק שלפניו על מציאת ספר התורה ועל נבואת חולדה הנביאה.

ב כג ג וְאֵת-עֲדוֹתָיו: הדלי"ת בשוא נע והוי"ו נקראת בחולם (במבטא "ישראל": edevotav)

יום שלישי של פסח שמות יג:

קִדְשׁ-לִי: הדל"ת בסגול

ה לַתֶּת לָךְ: טעם נסוג אחור ללמ"ד. וְעַבַּדְתָּ מלרע!

ח וְהִגַּדְתָּ: מלרע

יד כִּי-יִשְׁאָלְךָ: האל"ף בקמץ רחב ולכן הלמ"ד בשוא נע

יום רביעי של פסח שמות כב:

כו וְשָׁמַעְתָּי: במלרע, הקורא במלעיל משנה משמעות¹²

כג א אֶל-תִּשָּׁת: במלעיל

כג ג תְּהִיָּדָר: הה"א בשווא נח והדל"ת בדגש קל, אין לקרוא 'תִּדָר'

כג ד אִיבָךְ: אל"ף בחולם, יו"ד בחירק קטן (חסר) ובי"ת בשווא נח, יש לקרא: א – יב – ד

כג ח כִּי הַשְׁחַד יַעֲזֹר פְּקָחִים וְיִסְלֹף דְּבָרֵי צַדִּיקִים: להיזהר מהפסוק המקביל

דברים טז יט כִּי הַשְׁחַד יַעֲזֹר עֵינֵי חֲכָמִים וְיִסְלֹף דְּבָרֵי צַדִּיקִים

כג טו כִּי-בֹו יֵצֵאתָ מִמִּצְרַיִם: הטפחא בתיבה כִּי-בֹו

כג טז בְּאֶסְפָּךְ: האל"ף בקמץ קטן והפ"א דגושה

יום חמישי של פסח שמות לד א-כו

לד ב וְהָיָה: הה"א הראשונה בשווא נח

לד ה בְּעֶזְרִי: העמדה בבי"ת להבליט את צורת המיודע. וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה': טעם טפחא בתיבה

בְּשֵׁם והבי"ת רפה¹³

לד ט וּלְחַטְאֲתָנֹו: הטי"ת קמוצה לשון יחיד (לא בחולם)

לד י כִּי-נֹרָא הוּא: תיבת נֹרָא במלרע, אין טעם נסוג אחור לנר"ן

לד יא שְׁמֶר-לָךְ: המ"ם בקמץ קטן

לד יב הַשְׁמֶר: במלעיל

לד יג תַּתְּצֹן תִּשְׁבְּרוֹן תִּכְרֹתֶנּוּ: כולם במלרע

לד יד קָנָא: יש להדגיש את הנר"ן בדגש חזק שלא יישמע מלשון קניין: קָנָה

לד כא בְּחָרִישׁ וּבְקָצִיר: הבי"ת הראשונה בסגול ויש לקרוא אותה בהעמדה קלה להדגשת הלשון

המורה על מיודע, הבי"ת השנייה בפתח

יום שישי של פסח במדבר ט:

¹² עלון זה לא נועד לפסקי הלכה. למעשה יש נדון בין הרבנים המבינים בדקדוק. כל עוד לא המשיך הלאה או לא התרחק מהמקום מסתבר שצריך להחזירו.

¹³ להבדיל מאברהם אבינו בבראשית יב ח: וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'. דהיינו, הקב"ה קרא בשם - ה' (מקיים את דברו: וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה' לְפָנָיִךְ לעיל לג יט)

ב וַיַּעֲשׂוּ: וא"ו החיבור בשווא נע. אֶת-הַפֶּסַח: הפ"א קמוצה בטיפחא
 ג וּכְכֹל-מִשְׁפָּטָיו: הכ"ף הראשונה בשוא נח וצריך לאמן את הלשון לקוראו נכונה
 ח וְאַשְׁמְטָה: המ"ם בשווא נע ובמלרע. מֶה-יֵצֵא: היר"ד רפויה ללא דגש
 י לְנֶפֶשׁ: הלמ"ד בקמץ. וַעֲשֵׂה פֶסַח: טעם נסוג אחור לעי"ן, כן הדבר בהמשך פסוק יד
 שביעי של פסח שמות יג:

יג יח : וַיֵּסֶב: במלרע

יג יט וְהַעֲלִיתֶם: העמדה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה שלאחריה, וה-עליתם

יד ב וַיֵּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ: וא"ו שוואית, לשון עתיד. נִכְחָז: הכ"ף בשוא נח¹⁴

יד ד וְאֶכְבְּדָה בְּפִרְעֹה: דגש קל בבי"ת נותר במקומו מדין "אותיות צבوتות"¹⁵. וַיַּעֲשׂוּ-כֵן:
 בטעם סילוק (סוף פסוק) ללא הכנת טיפחא (טרחא) לפניו. על הקורא להתכונן ולהתאמן על אופן
 הקריאה הנכונה

יד ו וַיֶּאֱסֹר: האל"ף בשוא נח לא בחטף סגול

יד י וַיִּירָאוּ: היר"ד בחירק מלא והשוא ברי"ש הוא נע. הקורא בשוא נח מחליף למשמעות ראייה

יד יב מִמֶּתְנֻנּוּ: המ"ם בשורק¹⁶ ולא בחולם. וכן בהמשך הפרשה טז ג מוֹתָנֻנּוּ

יד יד תַּחֲרֹשׁוּן: געיה בתי"ו, יש לקרא בהעמדה קלה שם

יד יז וַיָּבֵאוּ: הוא"ו בשווא, וא"ו החיבור ולשון עתיד. בְּרִכְבָּו: הבי"ת שלאחר הכ"ף בדגש קל

יד כד וַיֵּהָם: הה"א בקמץ קטן

יד כה וַיִּנְהָגוּ: יר"ד בשווא נח אע"פ שהיא אחרי געיה, נו"ן בפתח ובהעמדה קלה בגלל הגעיה
 במקום, יש לקרא: וינ-הגהו

יד כו וַיֵּשְׁבוּ: וא"ו בשווא, וא"ו החיבור ולשון עתיד

שירת הים: יש פסוקים המנונגים כולם או חלקם במנגינה מיוחדת, גם לפני השירה יש סיומי
 פסוקים מעין אלו. ככלל, יש לקרוא במנגינת שירת הים פסוקים או חלקי פסוקים שיש בהם שם
 ה"¹⁷. להלן רשימת הפסוקים או חלקי פסוקים שאינם עונים על הכלל הזה:

יד כב, יד כט וְהַיָּם לָהֶם חֹמָה מִימֵינָם וּמִשְׁמָאלָם: יש לקרוא במנגינת מיוחדת

טו יז תִּבְאֵמוּ וְתִטְעֵמוּ: אין שרים במנגינה מיוחדת את חציו הראשון למרות ששם ה' מוזכר בו,

לעומתו, יש לנגן את חציו השני מִקֵּדָשׁ

טו יח ה' | יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: קוראים במנגינה מיוחדת למרות היותו קצר

טו כא שִׁירוֹ לָהּ בִּי-גֵאָה גֵאָה: שירת הנשים

¹⁴ הבעיה היא למבטאים חז"ת ככ"ף רפויה נוצר כאן "שוא דומות". ואף על פי שהזכרנו כמה פעמים שהוא נח, מכל
 מקום רבים מתקשים לקוראו נח. נראה שכאן צריך להתאמץ לקרוא נכונה אם במבטא חז"ת גרונית כדון, אם בקריאת
 הכ"ף בשוא נח.

¹⁵ שתי אותיות מאותו מוצא והראשונה מביניהם מנוקדת בשווא, כלל זה מתקיים בפועל רק בבי"ת וכ"ף שהן בשווא
 של אותיות השימוש ולא בכל הצירופים.

¹⁶ תנועה גדולה, הצורה הדקדוקית של המילה אינה מושפעת מכתוב מקראי חסר או מלא.

¹⁷ ישנו מנהג אחר הרווח בירושלים והוא: לקרא את כל הפסוקים בשירה במנגינה מיוחדת, לא כולל את ויושע אלא
 רק מויאמינו בה". וכן את 2 הפסוקים של והמים להם ח(ו)מה.

טו א יִשְׁרָאֵל־מֶשֶׁה בְּקוֹרֶן וְחוֹמְשִׁים נֹסְפִים יֵשׁ גַּעִיָּא בִּי"ד שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אֵין הִיא בִּמְקוֹם, מְקוֹמָהּ -
 בִּשְׁמִי"ן. כִּי-גָאָה גָאָה: הַגִּימֵל בְּמִילָה גָאָה דְּגוּשָׁה¹⁸. הוּא אֶחָד מֵאַרְבַּעַת הַחֲרִיגִים בְּשִׁירַת הַיָּם,
 חֲרִיג זֶה חוֹזֵר עַל עֲצָמוּ בִּפְס' כֹּא
 טו ב עָזִי: הַעִי"ן בְּקִמְץ חֲטוּף (קֶטֶן). וְאַרְמְמָנָהּ: הַנּו"ן בְּשׁוּוֹא נַח וְאַחֲרִיהָ ה"א, אֵין לְקִרְאָהּ
 'וְאַרְמְמָנָהּ'
 טו ה יִכְסִימוּ: סִמ"ך בְּשׁוּוֹא נַח, יו"ד בְּשׁוּרֶק, יֵשׁ לְקִרְאָה יִכְסִי-יָמוֹ. בְּמִצּוּלָתָהּ: הַצַּדִּי בְּחוּלָם לֹא
 בְּשׁוּרֶק
 טו ו נֶאֱדָרִי: הָאֵלֶּף כֹּאן וְכֵן בְּהִמְשָׁךְ פִּסּוּק יֹא נֶאֱדָרִי בְּשׁוּוֹא נַח וְלֹא בְּחֲטָף סָגוּל
 טו ח נֶעְרְמוּ מֵיָם: הַטַּעַם נִסּוּג לִנּו"ן
 טו י צָלָלָהּ: לִמ"ד רֵאשׁוֹנָה בְּשׁוּוֹא נַח וְלֹא בְּחֲטָף¹⁹
 טו יא מִי כְּמִכָּה: הַדְּגֵשׁ בְּכ"ף בְּתַחֲלִילַת הַמִּילָה הוּא חֲרִיג. עֲשֵׂה פֶלֶא: הַטַּעַם נִסּוּג לַעִי"ן הַשִּׁי"ן
 בְּצִירִי וְהַפ"א רְפוּיָה
 טו יג עַם-זֶן גָּאָלָתָהּ: הַגִּימ"ל דְּגוּשָׁה. בְּעִזָּהּ: הַעִי"ן בְּקִמְץ חֲטוּף הַזִּי"ן דְּגוּשָׁה בְּשׁוּוֹא נַח
 טו יד יִרְגָּזוּן: הַטַּעַם בְּזִי"ן מְלָרַע וְכֵן בְּשֹׁאֵר הַמִּילִים הַנִּגְמָרוֹת בִּ-וֹן
 טו טז יִדְמוּ כְּאַבֶּן: הַדְּלִי"ת בְּשׁוּוֹא נַח בְּגִלְלַל הַדְּגֵשׁ²⁰, הַכ"ף בְּרֵאשׁ הַתִּיבָה הַשְּׁנִיָּה דְּגוּשָׁה בְּאוֹפֶן
 חֲרִיג
 טו יז מְקֻדָּשׁ: הַקו"ף דְּגוּשָׁה לְתַפְאֶרֶת הַקְּרִיאָה
 טו יט בִּרְכָּבּוֹ: הַבִּי"ת הַשְּׁנִיָּה אֶף הִיא דְּגוּשָׁה
הַפְּטוּרָה שְׁבִיעִי שֶׁל פִּסְחָה²¹ שְׁמוּאֵל ב כב:
 ב וּמִפְּלִטִי-לִי: הַלִּמ"ד רְפוּיָה לֹלֵא דְּגֵשׁ, וּבְשׁוּוֹא נַח
 ג אֶחָסֶה-בֹּי: הָעֲמֻדָה קֹלָה בְּאֵלֶּף בְּגִלְלַל הַגְּעִיָּה, הַבִּי"ת בְּדְּגֵשׁ חֲזֵק מִדִּין דְּחִיק
 ו מְקֻשֵׁי מוֹת: הַטַּעַם נִסּוּג לִמ"ם
 ח כִּי-חָרָה לִי: טַעַם נִסּוּג אַחֲוֹר לַחִי"ת
 כב חֲשֵׁרֶת-מֵיָם: הַשִּׁי"ן בְּשׁוּוֹא נַח²²
 טז אֶפְקִי יָם: טַעַם נִסּוּג אַחֲוֹר לִפ"א
 כ חֲפִץ בִּי: טַעַם נִסּוּג אַחֲוֹר לַחִי"ת
 כט יִגִּיָּה: הַה"א בְּמִפְּיָק, מִלְשׁוֹן נִגְהָה²³. חֲשֵׁכִי: הַחִי"ת בְּקִמְץ קֶטֶן וְהַכ"ף בְּדְּגֵשׁ קֹל
 לַח וְאַשְׁמִידֶם: הַוּי"ו בְּקִמְץ

¹⁸ בִּמְבַטָּא רַוב הָעֵדוּת כִּיּוֹם אֵין הַבְּדֵל בֵּין גִּימ"ל דְּגוּשָׁה לְרְפוּיָה.

¹⁹ צָלָלָהּ כְּעוֹפֶרֶת בְּמֵי אֲדִירִים: לִפִּי חֲלוּקַת הַטַּעֲמִים יֵשׁ כֹּאן שְׁתֵּי יַחֲדוֹת: צָלָלָהּ כְּעוֹפֶרֶת; בְּמֵי אֲדִירִים וְאֵין לַעֲשׂוֹת
 אַחֲרֵי בְּמֵי הַפֶּסֶק גָּדוֹל יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר אַחֲרֵי כְּעוֹפֶרֶת, וְכֵן בְּקִרְיַת שִׁירַת הַיָּם כָּל יוֹם בְּתַפִּילָּה.

²⁰ הַקּוּרָא יִדְמוּ בְּשׁוּוֹא נַח לֹלֵא דְּגֵשׁ מַחֲלִיף לְלִשׁוֹן דְּמִיוֹן בְּמִקּוֹם לִשׁוֹן דְּמָמָה.

²¹ הַשִּׁירָה הַזֹּאת נִמְצְאָתָה גַּם בְּתַהֲלִים יַח, וְלִכֵּן מִי שֶׁמִּזְמוֹר זֶה שָׁגַר עַל פִּיּוֹ יִיזָהַר בְּמִקּוֹמוֹת שְׁבָהֶם הַשִּׁירָה כֹּאן שׁוֹנָה מֵאֲשֶׁר
 בְּתַהֲלִים.

²² הַחֲטָף הַמוֹפִיעַ בְּחֶלֶק מֵהַדְּפוּסִים אֵינוֹ אֵלָּא לְהוֹרוֹת עַל הַנֶּעֱתָה הַשׁוּוֹא וְאֵינוֹ מוֹרָה עַל קְרִיאַת הַשִּׁי"ן בְּחֲטָף עֲצָמוּ

²³ אֶחָד מִחֲמֹשֶׁת הַשׁוּרְשִׁים שֶׁהָא שׁוּרְשִׁית וּבְמִפְּיָק וְהֵם בְּרֵאשִׁי תִּיבוֹת גִּין כְּת"ם: ג.ב.ה, נ.ג.ה, כ.מ.ה, ת.מ.ה, מ.ה.מ.ה.

לט וְאֶכְלֶם וְאֶמְחָצֶם: בשתיהן הו"ו בקמץ

מא וְאַצְמִיתֶם: הו"ו בקמץ

מג וְאַשְׁחָקֶם: הו"ו בשוא

מה יִשְׁמְעוּ לִי: טעם נסוג אחור לש"ן

מד וְהַפְלִטָנִי: הלמ"ד דגושה, ולכן השוא נע

אחרון של פסח לבני חו"ל דברים טו כא:

יד כג מַעֲשֵׂר: העי"ן בשווא נח

יד כד שְׁאֵתוֹ: השי"ן בשוא והאל"ף בצירי

יבְרַכְךָ: כ"ף ראשונה בשווא נח, על אף הקושי. כן הדבר גם בהמשך הפרק

יד כה בִּיְדְךָ: ולא בידך, הדל"ת בשוא נע לא בסגול והטעם בכ"ף

יד כו תִּשְׁאָלְךָ: געיה בת"ו. האל"ף בקמץ רחב והלמ"ד בשוא נע. וְאֶכְלֶתָ שָׁם: טעם נסוג אחור לכ"ף
ודגש חזק בש"ן מדין אתי מרחיק

טו ב לֹא-יָגֹשׁ: שי"ן שמאלית

טו ד יִהְיֶה-בְּךָ: געיה ביו"ד הראשונה ודגש חזק בב"ת מדין דחיק

טו ו וְהִעֲבַטְתָּ: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה, ועל אף הקושי, הטי"ת בשווא נח

טו ז תִּקְפֹּץ: הפ"א דגושה

טו ט קָרַבְהָ: הקר"ף בקמץ רחב והר"ש אחריה בשווא נע. וְרָעָה עֵינְךָ: יש להקפיד, כבכל מקום אחר
במקרא, על קריאת העי"ן שאם לא כן, משבש את משמעות הכתוב

טו יא לַעֲנִיָּךְ: העמדה קלה בלמ"ד למנוע הבלעת העי"ן החטופה, הנ"ן בחירק חסר ולכן היו"ד אחריה

דגושה. וְלֹא-בִינְךָ: הלמ"ד וגם הבי"ת בשווא נח, היו"ד בחולם והנ"ן אחריה בשווא נע: ול-אב-ינך

טו יב וַעֲבַדְךָ: הבי"ת בקמץ גדול ושווא נע בדל"ת, כן הדבר גם בהמשך פס' יח

טו יד וּמִיָּקֻבְּךָ: המ"ם בחירק חסר והיו"ד אחריה דגושה ומנוקדת אף היא בחירק חסר

טו טז אֶהְבֶּךָ: הבי"ת בשווא נע

טו יז תַּעֲשֶׂה-בָּן: העמדה קלה בת"ו ודגש חזק בכ"ף מדין דחיק

טו כ תֹּאכְלֶנּוּ: הכ"ף בשווא נע ולא בחטף פתח

טו כא תִּזְבָּחֶנּוּ: הבי"ת קמוצה

טז א וְעָשִׂיתָ פֶּסַח: הפ"א בדגש חזק מדין אתי מרחיק

טז ב וְזִבַּחְתָּ פֶּסַח: טעם נסוג אחור לבי"ת

טז ה נִתֵּן לָךְ: הטעמה בת"ו, אין טעם נסוג אחור לנו"ן

טז ו לְשִׁכְן שְׁמוֹ שָׁם: תיבת שָׁם בתביר, אין להסמיכה לתיבה שלפניה בזקף

טז יג בְּאַסְפָּךְ מִגִּרְנְךָ: גם האל"ף וגם הגימ"ל בקמץ קטן

טז ט **שָׁבַעְתָּ**: השי"ן בקמץ והקוראו בשוא משנה משמעות וכן בהמשך הפרשה²⁴. **תִּסְפָּר-לָךְ**:
הפ"א בקמץ חטוף
טז י **יְבָרְכֶךָ**: על אף הקושי, הכ"ף הראשונה בשוא נח וכן הוא בהמשך
טז טו **בְּכָל תְּבוּאָתְךָ**: בכל במהפך ולא במקף ולכן גם בחולם ולא בק"ח
טז טז **יֵרָאֶה כָּל-זְכוֹרְךָ**: בקדמא ואזלא ולא בתלישה (לא קורן אך יש חומשים)
טז יז **נָתַן-לָךְ**: געיה בנו"ן

הפטרות אחרון של פסח בחו"ל ישעיה י לד:

י לד **סִבְכִּי**: הבית בשוא נח על אף הגעיה לפנייה
יא א **וַיֵּצֵא חֹטֵר**: הטעם בצד"י, אין הוא נסוג ליר"ד. **מִגִּזַּע יִשְׂרָאֵל**: הגימ"ל בצירי
יא ב **וַנִּחֲהָ**: מלרע²⁵. **רוּחַ חֲכָמָה**: יש לתת רווח בין הדבקים שלא תיבלע ח"ת אחת
יא ג **וְהָרִיחוּ**: כך יש לקרוא²⁶
יא ז **יֹאכֹל-תִּבְּן**: המילה **תִּבְּן** אינה משתנה באס"ף (אתנח - סוף פסוק) והת"ו בסגול
יא ט **מִלֵּאָה**: הלמ"ד בשוא נע
יא יא **אֶת-שְׂאֵר**: הקמץ במילה שאר אינו משתנה לפתח²⁷ וכן בפסוק טז
יא יב **וַנִּשְׂא נֶס**: הטעם לא נסוג לנו"ן
יא יד **וְעָפוּ**: הטעם בפ"א מלרע
יא טו **בַּעֲיָם**: העי"ן בשוא נח, לא בחטף
יא יז **יָשׁוּב**: השי"ן בחולם
יא יח **מִמֵּינִי**: העי"ן בפתח והיר"ד בשוא נח

דקדוקי קריאה והדרכה לקורא בפרשת שמיני (בחו"ל הוא אחרון של פסח) ובהפטרות ובראשון של
תזריע

ט ד **נִרְאָה**: האל"ף בקמץ
ט ו **וַיֵּרָא**: הוא"ו בשווא נע ולא בפתח
ט טו **וַיַּחֲטֵאֲהוּ**: הטי"ת בשוא נע בגלל הדגש. אין לקרוא וַיַּחֲטֵא²⁸
ט כ **וְהִמְכֹּסָה**: המ"ם בשוא נע
ט כד **וַתֵּצֵא אֵשׁ**: טעם נסוג אחור לת"ו וכן הוא בהמשך בפרק י ב **וַתֹּאכֹל** הטעם בת"ו מלעיל,
כן הוא בהמשך בפרק י ב

²⁴ ובכל מקום במשמע שְׁבוּעַ – שבעה ימים ולא לשון שבועה.

²⁵ לא בגלל וי"ו ההיפוך, אינו נוהג בנסתר.

²⁶ יש טועים בדרשה בחז"ל, ללא שבדקו את ניקוד המילה במקרא, ועלולים להכניס את טעות הקריאה להפטרות זו.

²⁷ כן הדבר במילה דָּת

²⁸ או וַיַּחֲטֵאוּ במבטא ה"ישראל" שאינו מבחין בין אל"ף לה"א...

י א וִיקָרִיבוּ: עפ"י רוב, מוטעם בגרש²⁹. לֹא צוֹה אַתָּם: הלמ"ד במרכא כפולה

י ד קָרְבוּ: שני טעמים באותה תיבה, יש לקרוא קודם את הגרשיים ולאחר מכן את התלישא³⁰

י ו רֵאשִׁיכֶם: הר"ש בקמץ גדול. אֶל-תִּפְרָעוּ: במונח לגרמיה³¹. אֲשֶׁר שָׂרָף ה': כך היא
ההטעמה ולא כקורן ואחרים אשר הטעימו מרכא-טפחא

י י וְלִהְבִּדִּיל: הלמ"ד בשווא נע, בכ"י לניגוד הלמ"ד הראשונה בחטף פתח להורות על הנעת
השווא ולא על קריאת החטף עצמו³²

י יג חֲקֹךְ וְחֶקֶת-בְּנֵיךָ: הח"ת בשני המקרים בקמץ קטן, כן הדבר בפסוק הבא. כִּי-
כֵן צִוִּיתִי: הצד"י בקבוק, בפסוק יח הצד"י בחירק

י יט וְאֶכְלֹתִי: במלעיל. הֵיטֵב בְּעֵינֵי ה': הה"א בפתח והי"ד דגושה³³

י א ז וְשֹׁסֶעַ שֹׁסֶעַ: תיבה ראשונה במלרע, אין טעם נסוג אחר. וְהוּא גִּירָה לֹא-יִגָּר: טעם טפחא
בתיבת וְהוּא

י א ט בַּיָּמִים: הי"ד בקמץ ודגש חזק במ"ם הראשונה, רבים של 'ים' להבדיל מרבים של 'יום', כן
הדבר בפסוק י

י א יג הָעֲזִיזָה: העי"ן בקמץ קטן

י א יח וְאֶת-הָרֶחֱם: במלרע

י א כב וְאֶת-הַסֵּלָעִם: הסמ"ך בקמץ קטן

י א לב וְכָל אֲשֶׁר-יִפֹּל-עָלָיו: כך היא ההטעמה ולא כקורן אשר הטעים מונח בתיבת יִפֹּל

י א לה יתֵּן: קמץ בטיפחא

י א לו מַעֲיִן: העי"ן בשווא נח

י א מג תִּטְמָאוּ: הת"ו בחירק ולא בשווא, משקל סביל (התפעל)

הפטרות פרשת שמיני שמואל ב ו:

ה וּבִמְנַעֲנָעִים: הנ"ן השנייה בשווא נח. וּבִצְלָעִים: הבי"ת בשווא נח הצד"י השניה בשווא נע³⁴

ו וַיֵּאחָז: במלעיל

²⁹ בתורה קדומה מוטעם בקדמא.

³⁰ מקומה של תלישא גדולה הוא תמיד על האות הראשונה של המילה, לכן לא הייתה אפשרות אחרת לסמן את הטעמים.

³¹ יש מסתפקים במונח יחיד ואחריו פסק ואחריו רביע, אם הוא פסק שאחרי טעם מחבר או לגרמיה, שאז הוא מפסיק, כמו בפרשת נשא: שְׁנִיָּהֶם | מְלֵאִים. בתכנת הכתר הוצאת בר-אילן החליטו שהוא פסק (אפשר להבחין אם הפסק קרוב למילת המונח או רחוק ממנה). ראה עוד בספר טעמי המקרא של ר"מ ברויאר ז"ל. לפי הרב ברויאר ישנם עוד שני מקומות נוספים בתורה בהם ישנו פסק לאחר המונח, וזה האחרון נחשב למונח לגרמיה למרות שאין רביע לאחריו: בספר בראשית בפרשת תולדת 'את מחלת' ובויקרא בפרשת אמר 'אשר יוצק על ראשו'.

³² לגבי קריאת השוא כבר צוין כמה פעמים שמי שרגיל לקרוא שוא נע כסגול (המנהג הרגיל), אין טעם שישנה לחטף פתח בלא-גרונות.

³³ כמשפט ה"א הידיעה, אך לא כל המפרשים פירשו כך את הה"א. הפועל עם ה"א הידיעה צריך לבוא בזמן הווה (בינוני) ואין כן הדבר. ולכן קשה כאן ההכרעה האם מדובר בה"א הידיעה או ה"א השאלה.

³⁴ היא מנוקדת בחטף סגול, כנראה בהשפעת הסגול בצד"י הראשונה. במבטא הרגיל שלנו אין למעשה הבדל בין חטף סגול לשווא נע.

יא וַיִּבְרָךְ: במלעיל, וכן הוא כל 'ויברך' שבמקרא

כב וַנִּקְלְתִּי: מלעיל

ח לְדָוִד: כן צריך להיות, עם למ"ד, בחלק מהחומשים אין למ"ד

יא וַהֲנִיחֵתִּי: מלעיל

טז וַנֶּאֱמָן: האל"ף בשוא נח לא בחטף

ראשון של תזריע:

יב ב וַיִּלְדָּה: אי הקפדה על השווא נע בלמ"ד משבשת את המשמעות. וַטְמָאָה: המ"ם בשוא נע, והאל"ף צריכה להשמע. לא לקרוא וַטְמָה. וכן בפסוק ה

יב ד בְּדַמִּי טְהֵרָה: אין מפיק בה"א. יְמִי טְהֵרָה: הה"א מופקת

יב ה עַל-דַּמִּי טְהֵרָה: אין מפיק בה"א

יב ו וּבִמְלֵאת: הלמ"ד בחולם והאל"ף אינה מונעת. יְמִי טְהֵרָה: הה"א מופקת

יג ג הוּא: יש לשים לב בכל הפרשה מתי מנוקד הוא ומתי מנוקד הוּא

יג ד וּשְׁעָרָה: אין מפיק בה"א

יג ה לֹא-פֶשַׁה: שי"ן שמאלית

הנוסח ומקורותיו

עתה אנו עוקבים על מקורות ר"מ ברויאר ז"ל לקביעת נוסח המקרא עבור 'דעת-מקרא' ובהמשך תנ"ך מוסד הרב קוק, חורב ותנ"ך ירושלים בהפטרות חג הפסח.

הפטרת החג הראשון של פסח

יהושע ה ח **עַד חַיֹּתֶם: אֵל. עַד-חַיֹּתֶם י: ד** ונציה מוסיף מקף. הערה 11

ב-ד מצוי מקף ומשרת בתיבה אחת. לפעמים יש כאן שריד לנ-א.

הפטרת שביעי של פסח שירת דויד

על אופן כתיבת השירה נשלח בעבר מאמר מהרב דויד יצחקי נר"ו מצורף גם למשלוח כאן. המנחת שי מצדד שהיא כתובה אריח ע"ג לבנה כשירת הים ושירת דבורה, אבל בכתבי היד היא כתובה בשני טורים כשירת האזינו.

מובאים כאן דברי המנחת-שי אע"פ שהלכה למעשה אין ספק שצריך לכותבה בשני טורים כבכתר ארם צובה וכתבי יד נוספים (הרשימה במאמר הרב יצחקי).

סופרים רבים כתבו שירה זו אריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה כשירת האזינו ועשרת בני חמון ומלכי כנען וכן עשו גם קצת המדפיסים. וחז"ן מכבודם אין דעתי נוחה בהם דבהדיא אתמר בסוף פרק קמא דמגילה כל השירות כלן אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח חוץ מעשרת בני חמון ומלכי כנען ולא תקשי לך משירת האזינו שכבר תירץ זה חר"ן ז"ל ע"ש. ובריש פרשת האזינו כתבתי עוד טעם אחר. ומהכלל שאמרו בגמ' כל השירות כלן וכו' משמע דגם שירת דוד בכלל ואין שום טעם לומר שתהיה כעשרת בני חמון ומלכי כנען דבהנהו איכא טעמא שלא תהיה תקומה למפלתן של רשעים. וכן כתב רבינו ישעיה הראשון מראני ז"ל במגלה שם דשירת וידבר דוד צריכה ליכתב אריח על גבי לבינה וזה עושים אריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה שלא כדין הם עושים עכ"ל. וכן מצאתי במקצת נוסחי עתיקי שכתבוה

אריח על גבי לבינה. אך לא שמרו הסדרים שכתבו בשירת הים ובשירת דבורה רק עשו שטח אחת חלוקה לשנים וחלק באמצעי ושטח אחרת חלוקה לשלשה ושנים חלקים באמצע וכן כלם שנים כנגד שלשה וכל שטח החלוקה לשלשה חלקים ראשי השטח וסופן תיבה אחת בלבד. וזולת זה לא שמרו סדר אחר בחלוקת השיטין מיהו חזינן דלמיעבד אריח על גבי לבינה קבלה דקמאי היא וליכא למינדא מינה. ואחרי ראי הסדרים ששמרתי בשירת דבורה דומיא לשירת הים גם הלום ראיתי טוב לאחזו בהם וגם מזו אל אניח ידי. וכדאי הוא נעים זמירות ישראל שכל שירותיו נאמרו ברוח הקדש לסדר שירותיו כהוגן וכשורה ובאופן נאה ומתקבל ואף על גב דאמרינן במסכת סופרים דשירת דוד שבשמואל ובתלים לא נתנו חכמים שיעור כמו שנתנו בסימן ראשי שיטין של שירת הים ושירת דבורה. עם כל זה אמרו גם כן אבל לבלר מובהק מרעפן במפתחות בתחלה וסוף ובחרתי לכתוב פסוק וידבר דוד בשטות מלאות לפי שאינו בכלל השירה דומיא דאז ישיר משה ופסוק ותשר דבורה ובשלשתן תחילת השירה בלשון אמירה. ה' יזכנו לשיר לפניו שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו במהרה בימינו אמן:

טוב ליזהר להרחיב מעט האותיות בין שני שיטין של פסוק וידבר דוד למען תהיינה שיטות השירה מרווחות כל צרכן ואם ישים עד עולם בסוף השיטה וירצה לעשות שבעים שיטין יוכל לכתוב פסוק וידבר דוד למען תהיינה שיטות השירה מרווחות כל צרכן ואם ישים עד עולם בסוף השיטה וירצה לעשות שבעים שיטין יוכל לכתוב פסוק וידבר דוד בשיטה אחת מלא באותיות קטנות ואולי זה הוא היותר נכון דומיא דשירת הים. חילופים רבים באו בשירה הזאת ממה שנאמר בספר תילים ואין ספק שכולם נאמרו ברוח הקדש ולא לחנם נתחלפו. וזאת ממה שברבנא מציא בשתי שירות הללו שבעים וארבעה חילופים וזאת לתת טעם לכולם. וכן עשה בעל כלי יקר עיין עליהם. ואני בחרתי להעיר על הרבה מהן למען ירוץ הקורא בהן ולא יכשל וזה החלי. ויהי ה' משען לי: **ע"כ המנחת שי.**

א"ה: מובטחני שלו ראה הרב שלמה ידידיה נורצי בעל מנחת שי את כתר ארם צובה לא היה אומר את דבריו, ובכל אופן ליתא לדבריו.

מדברי ר"מ ברויאר בספר כא"צ והנוסח המקובל של המקרא החל בעמ' 149

1. יש פרקי מקרא, שאינם כתובים כתיבה רצופה, אלא הם ערוכים בצורת "שירה". צורה זו כבר נזכרת בתלמוד; אלא שהתלמוד מבדיל בין שתי צורות של שירה: שירה הכתובה אריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה; ושירה הכתובה אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח (בבלי מגילה טז, ב; ירושלמי מגילה פ"ג, ה"ז). פירוש הביטויים האלה שנוי במחלוקת המפרשים¹, אך משמעותם ידועה. וזו צורת השירה הכתובה אריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה: השירה ערוכה טורים טורים של כתב – ו"טור" של רווחים ביניהם. וזו צורת השירה הכתובה אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח: הכתב שבכל שורה הוא כנגד הרווח שבשורה הסמוכה; והרווח שבכל שורה הוא כנגד הכתב שבשורה הסמוכה. שתי הצורות האלה מקובלות גם בכתבי היד ובדפוס וכן בהוצאות הרגילות של המקרא. אולם יש הבדלים בין המסירות ביחס לפרטים שונים של צורת השירה. ננסה לעמוד עליהם כאן.

2. צורת השירה נקבעה בתלמוד רק לארבע שירות בלבד. וכך אמר ר' ירמיה בשם רב בירושלמי (שם): שירת הים (שמ' טו, א–יט) ושירת דבורה (שופ' ה) נכתבין אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח עשרת בני המן (אס' ט, ז–ט) ומלכי כנען (יהושע יב, ט–כד) נכתבין אריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה. במסכת סופרים (פי"ב, ה"ח) נקבעה צורת

השירה גם לשירת האזינו (דב' לב, א-מג); ונראה מן האמור שם, שגם שירה זו כתובה אריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה. באלקשוד ניתנה צורת השירה גם במקומות אחרים שבמקרא; וכל השירות – להוציא רק שירת הים ושירת דבורה – כתובות באלקשוד אריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה.

השירות שונות זו מזו גם בתכנן. מלכי כנען ועשרת בני המן אינם אלא רשימות שמות; שירת הים, שירת דבורה ושירת האזינו הן שירות גם בתכנן. נדון תחילה בצורת השירה של מלכי כנען ועשרת בני המן והדומים להם.

28. נעבור עתה לשאר השירות שבמקרא. צורתן לא נקבעה בתלמוד. אך במסכת סופרים (פי"ב, ה"ח) נזכרה צורת האזינו, ונקבעו לה ראשי השיטין. ונראה מן האמור שם, שהשירה כתובה אריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה. בצורה זו היא כתובה גם באלקשוד. ובאותה צורה כתובה גם שירת דוד (ש"ב כב) באלקשוד ושירת אסף (דה"א טז, ח-לו) באלשי.

שירת דוד בא²

ויט שמים וירד	וערפל תחת רגליו
וירכב על כרוב ויעף	וירא על כנפי רוח

הערה 2 כעין זה גם צורת השירה שבאלקשוד; אך ראשי השיטין וסופיהן שונים.

וישם חשך סביבתיו סכות	חשרת מים עבי שחקים
מגנה נגדו בערו גחלי אש	ירעם מן שמים ה'

ועליון יתן קולו	וישלח חצים ויפיצם ברק ויהמם
-----------------	-----------------------------

צורת השירות האלה שונה מצורת שירת הים ושירת דבורה: שם שורות החלוקות לשלושה ושורות החלוקות לשנים באות לסירוגין זו אחר זו; ואילו כאן כל השורות חלוקות לשנים; והשירה ערוכה טורים טורים ורווחים של סתומות ביניהם.

אולם ההבדל העיקרי שבין שני סוגי השירות אינו בצורתן החיצונית, אלא בסדר חלוקת השירה. שכן שירת הים ושירת דבורה מתחלקות לחלקיהן רק על ידי הרווחים בלבד; ואילו סופי השורות אינם מורים על הפסק, והקורא עובר משורה לשורה כהרגלו בכל המקרא. כנגד זה השירות הדומות להאזינו מתחלקות לחלקיהן על ידי שני גורמים: על ידי הרווחים שבתוך השורות וגם על ידי סופי השורות; ושוב אין הקורא עובר כהרגלו משורה לשורה. ולפיכך בשירת האזינו כל חלק מחלקי השירה כתוב כולו בשורה אחת – חלק אחד בימין השורה וחלק אחד בשמאלה; וחלקי השירה זיהים עם חלקי השורה. כנגד זה בשירת הים רוב חלקי השירה עוברים משורה לשורה; וחלקי השירה אינם זיהים עם חלקי השורה.

29. אין אנחנו יודעים, על שום מה נתקנו שתי הצורות האלה; אך נציע את ההסבר הבא:

שירת הים ושירת דבורה דומות מבחינות רבות לעשרת בני המן. ואף על פי שהשירות שונות בצורתן החיצונית – אלה כתובות אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח, וזו כתובה אריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה – הרי הן שוות בסדר חלוקתן. בכולן יש חלקי שירה, העוברים משורה לשורה; וכולן מתחלקות רק על ידי הרווחים, ולא על ידי סופי השורות.

משום כך נראה, שגם אופי השירה דומה בכל השירות האלה. כי כבר ראינו לעיל בכל השירות הדומות לעשרת בני המן: לא טורי הכתב הם עיקר השירה, אלא הרווחים שביניהם.

ומסתבר, שכעין זה יש לומר גם בשירת הים: לא האריחים והלבינים הם העיקר, אלא הרווחים שביניהם. כי השירה נתחלקה לחלקיה על פי החלוקה העניינית והתחבירית. וכל אחד מחלקי השירה מופרד מחברו על ידי רווח של סתומה. סתומות אלה דומות באפיין לסתומות שברשימות השמות. כמוהן גם הן מבטאות את ההקבלה שבין חלקי השירה. כי השירה אמורה בקצב ובנעימה. חלקיה מקבילים זה לזה ומצטרפים זה לזה ואמורים זה עם זה בניגון. ואותה הקבלה שבין חלקי השירה באה לידי ביטוי על ידי הרווחים שביניהם. 33. ושמא יש להסביר את הדברים בדרך זו: מצאנו צורת שירה, שהיא שונה מכל הצורות שהובאו כאן. ואפשר, שאותה צורה מתוארת במסכת סופרים (פי"ב, הי"ב): אבל בשירות דוד שבשמואל ובתילים לא נתנו חכמים שיעור אבל לבלר מובהק מרצפן בפתיחות באתנחיתא וסופי פסוקים וכן תילים כולו ואיוב ומשלי.

ריצוף השירה בפתיחות אין אנחנו יודעים מהו; אפשר, שהכוונה היא לאותה צורת שירה, שמצאנו אותה בשירת אסף שבק"מ; ולפי זה הלבילר מניח רווח בכל מקום שהשירה מתחלקת לחלקיה. אולם לא מצאנו צורת שירה כגון זו במקום אחר. אלא זו היא הצורה המקובלת באמ"ת באלש"ק:

א תה' ג

מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו
ה' מה־רבו צרי רבים קמים עלי
רבים אמרים לגפשי אין ישועתה לו באלהים סלה
ואתה ה' מן בעדי כבודי ומרים ראשי
קולי אל־ה' אקרא ויעני מהר קדשו סלה
אני שכבתי ואישנה הקיצותי כי ה' יסמכני
לא־אירא מרבבות עם אשר סביב שתי עלי
קומה ה' הושיעני אלהי כִּי־הכית
את־כל־איבי לחי שני רשעים שברת
לת' הישועה על־עמך ברכתך סלה

א תה' יג

איבי עלי הכיטה עני ה' אלהי
האירה עיני פן־אישן חמות פן־יאמר
איבי יכלתי צרי יגילו כי אמוט
ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך
אשירה לה' כי גמל עלי

למנצח מזמור לדוד
עד־אנה ה' תשכחני נצח עד־אנה/סתיר
את־פניך ממני עד־אנה אשית עצות
בנפשי ימן בלבבי יומם עד־אנה ירום
הסופר השתדל לסדר את התיבות כך, שכל שורה חסתיים בסילוק, בעולה ויורד או באתנח; כן השתדל להניח רווח בתוך כל שורה אחרי המפסיק החזק ביותר שבאותה שורה. אולם לא תמיד עלה הדבר בידו. בכמה מקומות השורה מסתיימת במפסיק חלש או במשרת; ובכמה מקומות לא הצליח להניח רווח בתוך השורה. כן ראוי לציין, שהרווחים אינם מכוונים זה כנגד זה; אלא הם נראים כמין נחש מתפתל, העובר בין השורות. וראה עוד:

למנצח | לבני־קרח מזמור

שמעו־זאת כל־העמים האזינו כל־ישרי
חלד גם־בני אדם גם־בני־איש יחד
עשיר ואביון פי ידבר חכמות

מצויות כאן כל התופעות, שכבר עמדנו עליהן לעיל. אך ראוי לעמוד כאן בייחוד על השורה השלישית של תה' מט: הרווח אחרי דחי, אף על פי שיש באותה שורה גם סילוק וגם אתנח; וכעין זה בשורה השלישית של המובאה מתה' צ: הרווח אחרי מונח, אף על פי שיש אתנח באותה שורה. ומסתבר, שהסופר העדיף להניח את הרווח באמצע השורה, ולא קרוב לתחילתה או לסופה. אך בסוף המובאה מתה' צ הרווח הוא אחרי סילוק – לפני התיבה האחרונה.

מכל זה נראה, שסידור השורות איננו נעשה על פי כללים מוגדרים; אלא הסופר כותב את השירה כדרכו; אך הוא משתדל, שפסוקים או חלקי פסוקים יהיו כתובים בשלמות בשורה אחת, ולא יעברו משורה לשורה; כן הוא משתדל להניח רווח בכל שורה – ותמיד רק רווח אחד; ואותו רווח מצוי בדרך כלל במקום שהשורה מתחלקת לחלקיה.

חוסר היציבות של כללים אלה מתגלה גם בכך, שאין כל דמיון בין צורות השירה שבכתבי היד השונים; ומכאן, שכל סופר כתב כרצונו בלא כל מסורת כתיבה.

34. דרך הכתיבה של שירת אמ"ת שונה אפוא מזו של שאר כל השירות. שם השורות מסודרות על פי הנתונים של הסתומות; כאן הסופר מסדר את השורות, ואחר כך הוא מניח את הרווחים; ולפיכך שם הרווחים מחלקים את השירה – ואילו כאן הם מחלקים את השורה! ונראה, שעל פי זה יש להבין גם את צורת שירת דוד שבספר שמואל. שהרי במסכת סופרים השוו את שירת דוד שבשמואל לשירת דוד שבתהילים וכן תילים כולו ואיוב ומשלי. ומכאן, שדרך הכתיבה שבשירת אמ"ת היא גם דרך הכתיבה של שירת דוד שבשמואל.

ונמצינו למדים אפוא: שירת דוד שבשמואל איננה כתובה בצורת שירה כל עיקר; אלא הסופר נוהג בה, כדרך שהוא נוהג באמ"ת: הוא כותב את השורות כרצונו; אך הוא משתדל לכתוב בכל שורה פסוק או חלק פסוק בשלמות; כן הוא משתדל להניח רווח במקום שהשורה מתחלקת לשני חלקים.

35. דמיון זה של שירת דוד שבשמואל לשירת אמ"ת עדיין ניכר יפה בק; אך הוא טושטש במידה מסויימת בא. והשוה את צורות השירה בא.ק.

וידבר דוד לה' את דברי השירה הזאת	וישמע מהיכלו קולי	ושועתי באזניו
ביום הציל ה' אתו מקף כל-איביו ומקף שאול	ותגעש ותרעש הארץ	מוסדות השמים ירגזו
ויאמר ה' סלעי ומצדתי ומפלטי-לי	ויתגעשו כי-חרה לו	עלה עשן באפו
אלהי צורי אחסה-בו	מגני וקרן ישעי	נחלים בערו ממנו
משגב ומנוס	משעי מחמס תשעני	וערפל תחת רגליו
מהלל אקרא ה'	ומאיבי אושע	וירכב על-כרוב ויעף
כי אפפני משברי-מות	נחלי בליעל יבעתני	וירש תשך סביבותיו סכות חשרת-מים עבי שחקים
חבלי שאול סבני	קדמני מקשי מות	בערו גחלי-אש
בצר-לי אקרא ה'	ואל-אלהי אקרא	ועליז יתן קולו

שירת דוד שבשמואל בא

וידבר דוד לה' את דברי השירה הזאת	ביום הציל ה' אתו
מקף כל-איביו ומקף שאול	ויאמר ה' סלעי ומצדתי
ומפלטי-לי אלהי צורי אחסה-בו	מגני וקרן ישעי
משגב ומנוס	משעי מחמס תשעני
מהלל אקרא ה'	ומאיבי אושע
כי אפפני משברי-מות	נחלי בליעל יבעתני
חבלי שאול סבני	קדמני מקשי מות

בצר-לִי אֶקְרָא ה' ואל-אלהי אֶקְרָא
ותגעש ותרעש הארץ
עלה עשן באפו ואש מפיו תאכל
ויט שמים ויגד
וירכב על-כרוב ויעף
וישת תשך סביבותיו סכות
מגנה נגדו בערו גחלי-אש
צורת השירה של ק דומה לזו של אמ"ת: הסופר כתב בשורות צרות; ולפיכך לא בכל
השורות הצליח להניח רווח; והרווחים אינם מכוונים, אלא הם עוברים בין השורות כמין נחש
מתפתל – הכל כפי שראינו בשירת אמ"ת.

כנגד זה צורת השירה שבא נראית כשירה לכל דבר; כל שורה חלוקה על ידי רווח,
והרווחים מכוונים זה כנגד זה; והרי כאן צורה של שירה גמורה – אריח על גבי אריח ולבינה
על גבי לבינה. ואף על פי כן ניכר גם בא, שאין זו שירה כשאר כל השירות. כי השורה
השלישית מחולקת אחרי האתנח, אף על פי שיש סילוק בראש השורה; ותופעה כעין זו אינה
מצויה בשירת הים ובשירת דבורה; אך כבר ראינו לעיל, שהיא שכיחה מאד בשירת אמ"ת.
ומכאן, שגם השירה שבא כתובה על פי המנהג של שירת אמ"ת; אין ביניהן אלא רוחב
השורות. כי א כתב את השירה לכל רוחב העמוד; וכך הצליח לשוות לה צורה של שירה
רגילה; כאילו אין זו צורה של שירת אמ"ת – אלא של אריח על גבי אריח ולבינה על גבי
לבינה.

על פי דרך זו מפרש גם את שירת האזינו, אלה אינן שירות לא שירת דויד ולא שירת האזינו.
ע"כ מדברי ר"מ ברויאר.

חֶשֶׁרֶת: לִד. חֶשֶׁרֶת: 53: אק
שמואל ב כב יב
מה שמורה על שווא נע. ר"מ ברויאר מפנה לדברי המנחת שי על העדפת שווא על חטף באותיות
שאינן גרוניות, מכל מקום אין ספק שהשי"ן בשוא נע. יתכן שגם בפיוט הנקרא תפילת גשם
שאחד המברייחים³⁵ בו הוא בְּצִדְקוֹ חֵן חֶשֶׁרֶת מִים, עדיף לקרוא את השי"ן בשוא נע. בפסוק
המקביל בתהלים יח חֶשֶׁכֶת-מִים עָבִי שְׁחָקִים: חֶשֶׁרֶת-חֶשֶׁכֶת מתפרשים ענן מים.

טז אפיק: אלק, מ"ש, מ"ק-אק. אפיק: ד; מסדות: אלק, מ"ש, מ"ק-א. מוסדות: ד
מנחת-שי: אפיק ים - בספרים מדוייקים חסר יו"ד בין פ"א לקו"ף ובתילים כתיב אפיק מים:
מסדות - בספרים מדוייקים ח' וא"ו קדמאה:

כ כִּי-חֶפֶץ בִּי: אלק, מ"ש. חֶפֶץ: ד; חֶפֶץ: ק
המלה חפץ בנסוג אחור לחי"ת, ונציה
מטעים בפ"א מלרע; קהיר מקיף למלה בי.
מנחת-שי: כי חפץ בי - ברוב ספרים מדוייקים בשני טעמים זהפ"א בצירי:
כח ועיניך על-רמים תשפיל: אלק. ועיניך על-רמים: ד

³⁵ למי שאינו מבין את הכוונה אני מביא ממחזור שמיני עצרת שני בתים. 'בצדקו' 'בעבורו' מברייחים בכל הפיוט.

זכר אב נמשך אחריו כמים / ברכתו כעץ שחול על פלגי מים
גגנתו והצלתו מאש וממים / דרשתו כנרעו על כל מים
זכר גם הוא לשפך דמו כמים / חפר ומצא בארות מים:
קהל בצדקו חן חֶשֶׁרֶת מים:
זכר הנולד בקשורת יקח נא מעט מים
ושחק להורו לשחטו לשפך דמו כמים
קהל בצדקו חן חֶשֶׁרֶת מים:

לב ומי: אלד. ומי: ק טעם או הקפה? מבלעדי (2): אלק, ב"א. מבלעדי: ב"ג געיא במ"ם.

לג מעוזי: אלק, מ"ש. מעוזי: ד מעוזי כאן ובמקומות נוספים מלא וי"ו ואעפ"כ הזי"ן אחריו דגושה. בירמי' טז יט ומעוזי

1. שמואל ב כב לג: האל מעוזי חיל ויתר תמים דרכו דרכי:
2. ספר ישעיהו פרק כז פסוק ה: או יחזק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי:
3. ספר תהלים פרק לא פסוק ה: תוציאני מרשת זו טמנו לי כ"א אתה מעוזי:
4. ספר תהלים פרק מג פסוק ב: כ"א אתה אלהי מעוזי למה זנחתני
5. דניאל יא יט: וישב פניו למעוזי ארצו ונכשל ונפל ולא ימצא: כאן בצירי. מנחת שי: מעוזי - נכתב בוא"ו עם דגש בזי"ן:

לד במתי: אקד, מ"ג-א, מ"ג-אל חב"ג יט. במותי: ל, מ"ש: מנחת-שי: במתי - במקצת ספרים במותי מלא וא"ו: יעמדני: אלק, מ"ק-ק, מ"ק-ל תה' יח לה. יעמידני: ד

לה כלותם: אלק, מ"ש. כלתם: ד מנחת-שי: ולא אשוב עד כלותם - מלת כלותם ברוב ספרים מדויקים מלא וא"ו:

מ ותירני: א? ותירני: לד ותירני כמדומה שהדגש נראה די ברור בכתר ארם-צובה.

מא ואצמיתם: אלק, מ"ש. ואצמיתם: ד מנחת-שי: משנאי ואצמיתם - בכל ספרים כ"י וגם בדפוסים ישנים הוא"ו בקמץ ובתהלים כתוב ומשנאי אצמיתם:

מד יעבדני: אלק, מ"ש, מ"ג-אש. יעבדני: ד מנחת-שי: יעבדני - חדלית בשלש נקודות ובמקצת דפוסים יש וא"ו באמצע וטעות הוא:

מה לשמוע: אלד. לשמוע: ק קהיר מוסיף געיא.

מח ומריד: אקד, מ"ק-אקד. ומריד: ל

רציתי לטפל גם בהפטרות שבת חול המועד [אין השנה] וההפטרות הנקראות בחו"ל, אבל הזמן עושה.

ויבא משה ואהרן אל-אחל מועד ויצאו ויכרכו את-העם ויגרא כבוד-ה' אל-כל-העם: ותצא אש מלפני ה' ותאכל על-המזבח את-העלה ואת-החלבים ויגרא כל-העם ויירנו ויפלו על-פניהם: כ"ו א"י ה' המעלה אתכם מארץ מצרים להיתן לכם לאלהים והייתם קדשים כ"י קדוש א"י:

וְשִׁמְתִי מָקוֹם לְעַמִּי לְיִשְׂרָאֵל וְנִטְעַתִּיו וְשָׁכַן תַּחְתָּיו וְלֹא יִרְגֹז עוֹד וְלֹא יִסְיְפוּ בְנֵי-עוֹלָה לְעִנּוּתוֹ פֶּאֶשֶׁר בְּרֹאשׁוֹנָה:
וְנֶאֱמַן בֵּיתָהּ וּמִמְלֶכְתָּהּ עַד-עוֹלָם לְפָנֶיהָ כִּסְאָהּ יִהְיֶה נָכוֹן עַד-עוֹלָם:

היבטים לשוניים בפרשת שמיני עח

דקדוקי קריאה והדרכה לקורא בפרשת שמיני ובהפטרה ובראשון של תזריע

ט ד נִרְאָה: האלף בקמץ
ט ו וִירָא: הוא"ו בשווא נע ולא בפתח
ט טו וַיַּחֲטֵאֵהוּ: הטי"ת בשווא נע בגלל הדגש. אין לקרוא וַיַּחֲטֵא ³⁶
ט כ וְהַמִּכְסָּה: המ"ם בשווא נע
ט כד וַתֵּצֵא אֵשׁ: טעם נסוג אחור לתי"ו וכן הוא בהמשך בפרק י ב וַתֵּאָכֵל הטעם בתי"ו מלעיל, כן הוא בהמשך בפרק י ב
י א וַיִּקְרִיבוּ: עפ"י רוב, מוטעם בגרש ³⁷ . לֹא צִוָּה אֲתָם: הלמ"ד במרכא כפולה
י ד קָרְבּוֹ: שני טעמים באותה תיבה, יש לקרוא קודם את הגרשיים ולאחר מכן את התלישא ³⁸
י ו רֹאשֵׁיכֶם: הרי"ש בקמץ גדול. אֶל-תִּפְרָעוּ: במונח לגרמיה ³⁹ . אֲשֶׁר שָׂרַף ה': כך היא ההטעמה ולא כקורן ואחרים אשר הטעימו מרכא-טפחא
י י וְלֹהֲבֵדִיל: הלמ"ד בשווא נע, בכ"י לניגוד הלמ"ד הראשונה בחטף פתח להורות על הנעת השווא ולא על קריאת החטף עצמו ⁴⁰
י יג חֲקֶה וְחָק-בְּנִיָּהּ: החי"ת בשני המקרים בקמץ קטן, כן הדבר בפסוק הבא. כִּי-
כָּן צִוִּיתִי: הצד"י בקבוץ, בפסוק יח הצד"י בחירק
י יט וְאֶכְלֵתִי: במלעיל. הֵיטֵב בְּעֵינֵי ה': הה"א בפתח והי"ד דגושה ⁴¹
יא ז וְשָׁסַע שְׁסַע: תיבה ראשונה במלרע, אין טעם נסוג אחור. וְהוּא גִּירָה לֹא-יִגַּר: טעם טפחא בתיבת וְהוּא
יא ט בִּימֵים: הי"ד בקמץ ודגש חזק במ"ם הראשונה, רבים של 'ים' להבדיל מרבים של 'יום', כן הדבר בפסוק י
יא יג הָעֲזָנִיהָ: העי"ן בקמץ קטן

³⁶ או וַיַּחֲטֵאוּ במבטא ה"ישראל" שאינו מבחין בין אל"ף לה"א...

³⁷ בתורה קדומה מוטעם בקדמא.

³⁸ מקומה של תלישא גדולה הוא תמיד על האות הראשונה של המילה, לכן לא הייתה אפשרות אחרת לסמן את הטעמים.

³⁹ יש מסתפקים במונח יחיד ואחריו פסק ואחריו רביע, אם הוא פסק שאחרי טעם מחבר או לגרמיה, שאז הוא מפסיק, כמו בפרשת נשא: שְׁנִיָּהֶם | מְלֵאִים. בתכנת הכתר הוצאת בר-אילן החליטו שהוא פסק (אפשר להבחין אם הפסק קרוב למילת המונח או רחוק ממנה). ראה עוד בספר טעמי המקרא של ר"מ ברויאר ז"ל. לפי הרב ברויאר ישנם עוד שני מקומות נוספים בתורה בהם ישנו פסק לאחר המונח, וזה האחרון נחשב למונח לגרמיה למרות שאין רביע לאחריו: בספר בראשית בפרשת תולדת 'את מחלת' ובויקרא בפרשת אמר 'אשר יוצק על ראשו'.

⁴⁰ לגבי קריאת השוא כבר צוין כמה פעמים שמי שרגיל לקרוא שוא נע כסגול (המנהג הרגיל), אין טעם שישנה לחטף פתח בלא-גרונות.

⁴¹ כמשפט ה"א הידיעה, אך לא כל המפרשים פירשו כך את הה"א. הפועל עם ה"א הידיעה צריך לבוא בזמן הווה (בינוני) ואין כן הדבר. ולכן קשה כאן ההכרעה האם מדובר בה"א הידיעה או ה"א השאלה.

יא יח וְאֶת-הָרָחֶם: במלרע

יא כב וְאֶת-הַסִּלְעָם: הסמ"ך בקמץ קטן

יא לב וְכָל אֲשֶׁר-יִפֹּל-עָלָיו: כך היא ההטעמה ולא כקורן אשר הטעים מונח בתיבת יִפֹּל

יא לה יִתֵּן: קמץ בטיפחא

יא לו מַעֲיָן: העי"ן בשווא נח

יא מג תִּטְמָאוּ: התי"ו בחירק ולא בשווא, משקל סביל (התפעל)

הפטרות פרשת שמיני שמואל ב ו:

ה וּבְמִנְעֵנְעִים: הנ"ן השנייה בשווא נח. וּבְצִלְעָלִים: הבי"ת בשווא נח הצד"י השניה בשווא נע⁴²

ו וַיֵּאָחֶז: במלעיל

יא וַיִּבְרָךְ: במלעיל, וכן הוא כל 'ויברך' שבמקרא

כב וּנְקִלְתִּי: מלעיל

ח לְדֹד: כן צריך להיות, עם למ"ד, בחלק מהחומשים אין למ"ד

יא וַהֲנִיחֹתִי: מלעיל

טז וַנֶּאֱמָן: האל"ף בשווא נח לא בחטף

ראשון של תזריע:

יב ב וַיִּלְדָּה: אי הקפדה על השווא נע בלמ"ד משבשת את המשמעות. וְטִמְאָה: המ"ם בשווא נע,

והאל"ף צריכה להשמע. לא לקרוא וְטִמְאָה. וכן בפסוק ה

יב ד בְּדִמֵּי טַהֲרָה: אין מפיק בה"א. יְמֵי טַהֲרָה: הה"א מופקת

יב ה עַל-דִּמֵּי טַהֲרָה: אין מפיק בה"א

יב וּבִמְלֵאָתָה: הלמ"ד בחולם והאל"ף אינה מונעת. יְמֵי טַהֲרָה: הה"א מופקת

יג ג הוּא: יש לשים לב בכל הפרשה מתי מנוקד הוא ומתי מנוקד הוּא

יג ד וּשְׁעָרָה: אין מפיק בה"א

יג ה לֹא-פָשָׁה: שי"ן שמאלית

פרשת שמיני ויום השואה, תשס"ד

נדב ואביהוא - תאומים ?

יונה בר מעוז

המחלקה לתנ"ך

ומפעל מקראות גדולות הכתר

כלל ידוע הוא בלשון העברית, שבין הנושא לנשוא צריכה להיות התאמה במין ובמספר. הפסוק העוסק במותם של נדב ואביהוא אינו יוצא מכלל זה: "וַיִּקְחוּ בְנֵי אֶחָד נָדָב

⁴² היא מנוקדת בחטף סגול, כנראה בהשפעת הסגול בצד"י הראשונה. במבטא הרגיל שלנו אין למעשה הבדל בין חטף סגול לשווא נע.

ואביהוא איש מחתתו ויתגנו בהן אש וישימו עליה קטרת ויקרבו לפני ה' אש זרה אשר לא ענה אתם" (ויק' י:א). ואולם התאמה זאת היא בעייתית, מאחר שהיא סותרת כלל בפרשנות המקראית, לפיו כאשר פעולה ספונטנית מתבצעת על ידי שניים (או יותר), רומז הכותב למידת האחיות של עושי הפעולה על ידי התאמת הנשוא רק לאחד מהם. כך הוא בסיפור שכרותו של נוח: "ויקח שם ויפת את השמלה וישימו על שכם שניהם וילכו אחרנית ויכסו את ערות אביהם ופניהם אחרנית וערות אביהם לא ראו" (בר' ט:כג); כך בתיאור תגובת רחל ולאה לרצונו של יעקב לעזוב את לבן: "ותען רחל ולאה ותאמרנה לו העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו" (בר' לא: יד), וכך הוא בסיפור האשה הכושית: "ותדבר מרים ואהרן במשה על אדות האשה הכושית אשר לקח כי אשה כושית לקח" (במ' יב:א).

א"ה. כלל זה אם הוא נכון יעמוד למבחן.

בשניים מן הסיפורים יש סימוכין לקשר בין צורת הכתיבה הזאת ובין מידת האחיות החלה על הראשון מבין שני הנושאים, שכן הגמול הניתן על הפעולה אינו שווה: בסיפור נוח זוכה שם לברכה משמעותית יותר מזו של יפת, (והלה מתואר כמי שמסתופף בצל שם), ובסיפור האשה הכושית רק מרים נענשת בצרעת ולא אהרון⁴³. בסיפור נדב ואביהוא העונש הניתן זהה לחלוטין: "ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימתו לפני ה'" (ויק' י:ב), ומכאן שאחירותם לחטא הייתה שקולה, ועל כך עמד כבר הספרא (אחרי מות פרשה א, א ד"ה וידבר ה'):

'וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן' (ויק' טז:א) - מה תלמוד לומר? לפי שנאמר 'ויקחו שני בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו', 'בני אהרן' - לא נטלו עצה מאהרן, 'נדב ואביהוא' - לא נטלו עצה ממשה, 'איש מחתתו' - איש איש מעצמו עשו, לא נטלו עצה זה מזה. מנין שכשם שעבירת שניהם שווה כך מיתת שניהם שווה? תלמוד לומר: 'אחרי מות שני בני אהרן'.

אך תופעה זאת תמוהה ודורשת הסבר, כיצד ייתכן ששני בני אדם פועלים בצורה זהה כאשר הנסיבות מאפשרות מגוון גדול של תגובות?

אמנם היו שני אחים אחרים שפעלו כאחד: 'ויהי ביום השלישי בהיותם פאבים ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרב ויבאו על העיר בטח ויהרגו כל זכר' (בר' לד:כה)⁴⁴, אך הסיפור של שמעון ולוי שונה, כי היו גורמים שהיה בהם כדי להביא את שני האחים לאותה מחשבה ולאותה פעולה: א) הכתוב מעיד כי כל בני יעקב התעצבו על מעשה הנבלה שנעשה בבית יעקב (שם: ז); ב) כל בני יעקב היו שותפים למרמה של דרישת המילה כתנאי לנישואים עם דינה (שם: יג); ג) עבר זמן ניכר מאז בוצע האונס ועד שבשלה ההחלטה להכות בחרב את תושבי שכם. כל אותו הזמן הייתה דינה שבויה בידי האנס, וסביר להניח שבמשך זמן זה ליבו האחים זה אצל זה את תחושות העלבון, הזעם והתסכול. לא ייפלא אפוא אם שניים מהם הגיעו לאותה מסקנה, שיש לפתור את הבעיה בכוח החרב.

שונה הדבר אצל נדב ואביהוא: אם נאמר כדרשת חז"ל, שהם נדחפו להביא אש שלא צוו בה כי האש שציפו לה לא ירדה מן השמים, בוודאי תמוה הוא כיצד שני בני אדם מחליטים באופן ספונטני ליטול אותה יזמה בנסיבות שהם אינם אחראים להן, במצב שלא ניתן היה לצפותו מראש, שהרי בשבעת ימי המילואים התנהלו טקסי החינוך ללא תקלה, וכך גם ביום השמיני עד לרגע שבו הייתה צריכה האש לרדת ממעל. יתרה מזאת: מדוע לא נטל אחד מהם אש והצית את עצי המערכה על המזבח בחצר, שהרי זה הדבר שלו מצפים ולא להקרבת קטורת בפנים?⁴⁵

⁴³ במקרה של רחל ולאה סביר להניח שרחל, האהובה על יעקב, היא המובילה בניתוק מלבן, ולא לאה הדחויה. ייתכן גם שסיפור גנבת התרפים מדגים את מידת הנתק בין רחל לאביה, עד שאינה מהססת לפגוע ביקר לו מכול.

⁴⁴ המדרש מפרש את מעשיהם בדומה לבני אהרון: "ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי" - ממשמע שנאמר "שמעון ולוי" ידענו ש"בני יעקב" הם, אלא "בני יעקב" - שלא נטלו עצה מיעקב, "שמעון ולוי" - שלא נטלו עצה זה מזה (בר"ר [וילנא] פרשה פד י).

⁴⁵ אמנם ברוך לוין ומאיר פארן בסדרה **עולם התנ"ך**, ספר ויקרא, מפרשים שהקטורת נעשתה בחוץ ליד מזבח העולה, אך אין הם נותנים דעתם להדגשות החוזרות שהמעשה נעשה **"לפני ה'"** (הן בסיפור המעשה והן בבמ' ג: ד וכו: סא), ולהגדרה של הפעולה: "בקרבתם לפני

אם נפרש שלא בעיית האש שלא ירדה היא שהניעה את נדב ואביהוא לעשות את שעשו, אלא תחושה של תסכול על שלא ניתן להם תפקיד יותר משמעותי בפולחן, לאחר שבמעמד הר סיני קרבו לפני ה' כמו אהרן⁴⁶, שוב תתעורר השאלה: והרי יכלו לבטא בדרכים שונות את מעמדם הרם, כי בכל אחד מן הקרבנות שהקריב אהרן, היו שלבים שנדב ואביהוא יכלו לעשותם: הזאת הדם, ניתוח הקרבן, העלאת האיברים לראש המזבח, הקרבת המנחה והברכה לעם. כיצד קרה ששניהם בחרו לעשות מעשה באותה דרך ובאותו זמן כדי להבליט את נוכחותם?

א"ה. גם ברמת פשוטו של מקרא אין צורך לדבר על תסכול ועל אכזבה על האש שלא ירדה. והלוא האש כן ירדה בפסוק שלפני מעשה נדב ואביהוא! וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְיָ וַתֹּאכַל עַל-הַמִּזְבֵּחַ אֶת-הָעֹלָה וְאֶת-הַחֲלָבִים וַיֵּרָא כָּל-הָעַם וַיִּרְאוּ וַיִּפְּלוּ עַל-פְּנֵיהֶם: אא"כ אינני מבין כאן משהו.

גם אם נניח שנדב ואביהוא לא רצו להתחרות באביהם, ולכן בחרו בפעולה שאותה לא ביצע בעצמו באותו יום, הרי עמדו לפנייהם אפשרויות נוספות: להדליק את המנורה, לערוך לחם על השולחן, או אף להקריב קרבן נוסף כדי להעשיר את הטקס; מדוע לא חשב אחד מהם בכיוון אחר?

התשובה הנראית לי היא שנדב ואביהוא מתואמים ביניהם מכוח היותם תאומים, שכן תופעה שכיחה היא בין זוגות תאומים שהם "קוראים" במידת דיוק גדולה האחד את מחשבותיו של השני, ופועלים באורח דומה שמעורר השתאות.

חיזוק לטענה זאת נותנת הדרך שבה מזכירים אותם הכתובים: שמם מופיע תמיד יחד⁴⁷, וגם כאשר הם נזכרים עם יתר אחיהם הם מיוחדים כקבוצה: בין שמות שניהם יש ו"ו החיבור⁴⁸, אך אין ו"ו מחברת בין שני צמדי האחים: "וַיִּקַּח אֶהֱרֹן אֶת אֱלִישֶׁבַע בֶּת עֲמִינדָב אַחֲוֹת נַחֲשׁוֹן לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת נָדָב וְאֶת אָבִיהוּא אֶת אֶלְעָזָר וְאֶת אִיתָמָר" (שם: ו כג)⁴⁹.

אין לתלות תופעה זאת בדרישות מקצב או בתופעה סגנונית אחרת, שכן באותה רשימה בה נמנו ארבעת האחים, נמנו גם ארבעה אחים אחרים המחוברים זה לזה כבשרשרת: "וּבְנֵי קָהָת עֲמָרָם וַיִּצְהָר וְחֶבְרֹן וְעִזִּיאֵל" (שם: יח). ובעוד מקומות שבהם יופיעו בני אהרן בהקשר דומה לפסוק שנזכרו בו בני קהת, גם אז הם יוצגו כשני צמדי אחים: "וּבְנֵי אֶהֱרֹן נָדָב וְאָבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר" (דה"א ה: כט)⁵⁰.

גורלם הזהה של האחים אף הוא אין בו די כדי להסביר את הופעתם כקבוצה נפרדת, שכן שני אחים אחרים שמוצאים אף הם את מותם בצורה דומה, אף הם ערירים, נקשרים

ה" (ויק' טז: א). כמו כן נושאים את גופותיהם "מֵאֵת פְּנֵי חֲקֹדֶשׁ" (ויק' י: ד), ולעומת זאת אהרן מוזהר בעקבות מותם: "וְאֵל יִבָּא בְּכָל עֵת אֶל חֲקֹדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת" (ויק' טז: ב). המעט שאפשר להניח הוא שהם הקריבו את הקטורת על מזבח הקטורת. ⁴⁶ הם נקראים לעלות אל הר סיני לאחר כריתת הברית: "וְאֵל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֶה אֵל ה' אֲתָה וְאַהֲרֹן נָדָב וְאָבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מִרְחֹק" (שם: כד: א), "וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וְאָבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל" (שם: ט). ⁴⁷ אף מותם יחד בערירותם מובלט ברשימות היחס, הן בתורה: "וַיָּמָת נָדָב וְאָבִיהוּא לִפְנֵי ה' בְּהִקְרֹבָם אֲשֶׁר זָרַח לִפְנֵי ה' בְּמִדְבָּר סִינִי וּבָגִים לֹא הָיוּ לָהֶם" (במ' ג: ד), והן בכתובים: "וַיָּמָת נָדָב וְאָבִיהוּא לִפְנֵי אֲבִיהֶם וּבָגִים לֹא הָיוּ לָהֶם" (דה"א כד: א). **א"ה:** לפי דברי בעלת המאמר למה לא כתוב וימותו?

⁴⁸ אלעזר ואיתמר מוצמדים אף הם בפסוקים בעזרת ו"ו החיבור, אך הם גם נזכרים במקומות אחרים בנפרד זה מזה, בשונה מנדב ואביהוא.

⁴⁹ ובניסוח קרוב: "וַיִּוָּלְדוּ לְאִיִּה: לְמָה לֹא ויולדו? בגלל אלעזר ואיתמר?" לְאִיִּה: אֶת נָדָב וְאֶת אָבִיהוּא אֶת אֶלְעָזָר וְאֶת אִיתָמָר" (במ' כו: ס).

⁵⁰ במבנה משפט קרוב: "וְאֵתָה הַקָּרֵב .. נָדָב וְאָבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אֶהֱרֹן" (שם: כח: א); "וְאֵלָה שְׁמוֹת בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן נָדָב" (א"ה: בטעם אתנח! תאומים??) וְאָבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר" (במ' ג: ב). גם בדברי הימים יש רשימות יחס בהם האחים קשורים זה בזה כבשרשרת, למשל "לְבָנֵי אֶסָף זָכּוֹר וְיוֹסֵף וְנַתָּנִיָּה וְאַשְׁרָאֵלָה" (ד"ה א כה ב). צורת רישום אחרת שאופיינית לדברי הימים היא הימנעות כמעט מוחלטת מו"ו החיבור בכל הייחוס: "לְהִימָן בְּנֵי הִימָן בְּקִיָּהוּ מִתְּנִיָּהוּ עִזִּיאֵל שְׁבֹוֹאֵל וִירִימֹת חֲנִיָּה חֲנָנִי אֱלִיאָתָה גִדְלִי וְרַמְמָתִי עֶזֶר יִשְׁבָּקָשָׁה מְלֹתִי הוֹתִיר מַחֲזִיאֵל" (שם: ד ועוד).

ברשימות היחס לאחיהם בעזרת ו"ו החיבור: "וּבְנֵי יְהוּדָה עַר וְאוֹנָן וְשִׁלָּה וְפֶרֶץ וְזָרַח וַיָּמָת עַר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן" (בר' מו:יב)⁵¹.

מכאן אפשר לטעון שניתן ללמוד מרשימות היחס שנדב ואביהוא היו קשורים ביניהם בקשר הדוק, מעבר לקשר הרגיל בין אחים, תופעה שנצפתה לא אחת אצל תאומים. נראה שבמשפחת אהרון דבקו נדב ואביהוא זה בזה ופעלו באורח זהה, הן בשל היותם מודעים איש להשקפות אחיו משום קרבתם המתמדת, והן בשל היותם תאומים, ואכן בחייהם ובמותם לא נפרדו. **ע"כ דברי יונה בר-מעוז, מכאן ואילך בקורת תהיה.**

הנחת היסוד שנדב ואביהוא תאומים אינה נראית נכונה. נגיע עצמנו, התורה מוצאת לנחוץ לציין את שם אמם של בני אהרון, וַיִּקַּח אֶהֱרֹן אֶת אֱלִישֶׁבֶת בִּת עֲמִינָדָב אֲחֹת נַחֲשֹׁן לֹא לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת נָדָב וְאֶת אֲבִיהוּא אֶת אֶלְעָזָר וְאֶת אִיתָמָר (שמות ו, כג), לעומת את שם אשת אלעזר התורה לא מציינת, ומסתפקת בציון יחוסה מְבִנּוֹת פּוּטִיָּאל (שמות ו, כה). לו היו תאומים בבטנה של אלישבע, לא הייתה התורה מציינת זאת?

גם המקרא בבמדבר ג ב וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן | נָדָב וְאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר: מראה על הפרדה בין האחים, אע"פ שאינו ראייה.

האם יתכן שהיותם תאומים לא הוזכר בתורה שבעל פה?

רציתי גם לעמוד על הדרך נוסח וּבָא הָאָרִי וְאֵת הַדֹּיֵב (שמואל א, יז, לד), וּבָא הָאֹת וְהַמּוֹפֶת (דברים יג, ג) ודומיהם, אך הזמן עושק. ובע"ה יטופל בעתיד.

פֶּן לַחֲכָם וַיִּחַכְם-עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע

שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&p=272195#p272195&t=10317>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים

כתובת: franklashon@gmail.com

© גואל להחכים את עצמך ואת שאר המכותגים ©

⁵¹ כך גם בד"ה א:ב:ג: "בְּנֵי יְהוּדָה עַר וְאוֹנָן וְשִׁלָּה וְפֶרֶץ וְזָרַח וַיָּמָת עַר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּהִי עַר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי ה' וַיְמַיתְהוּ" (מיתת אונון לא נזכרה). הזכרה נוספת של מותם היא בבמ' כו:יט, אך שם לא נזכרו בפסוק אחד עם יתר בני יהודה.